

Un segle i mig d'aiguabarreig

Itàlia celebra 150 anys del seu naixement. L'acte central per a commemorar la unificació, el dia 17 de març, no pot ocultar les reclamacions federalistes, autonomistes i independentistes, com tampoc la gran pluralitat lingüística que té aquell estat.

La celebracions dels 150 anys de la unificació italiana, que viuran l'acte central el 17 de març, dia que es commemora la coronació del rei Víctor Manuel el 1861, no han estat exemptes de polèmica. El debat ha sorgit, sobretot, per les reserves mostrades per la Lliga Nord d'Umberto Bossi, soci de govern de Silvio Berlusconi –un partit que reclama el federalisme polític i fiscal–, i també més formacions autonomistes i independentistes d'arreu de l'estat. El president de la República, Giorgio Napolitano, va donar el tret de sortida a les celebracions el mes de maig a Marsala, quan es compliren 150 anys del desembarcament de Giuseppe Garibaldi a l'illa de Sicília. Aquell dia, Napolitano va assegurar que celebrar la unitat d'Itàlia és “una manera de renovar el pacte fundacional de la nació” i que la idea d'una secessió o fragmentació de l'estat és un “veritable salt al buit”. Aquestes paraules van ser respostes ràpidament per alguns dirigents de la Lliga Nord, principalment pels eurodiputats Mario Borghezio,

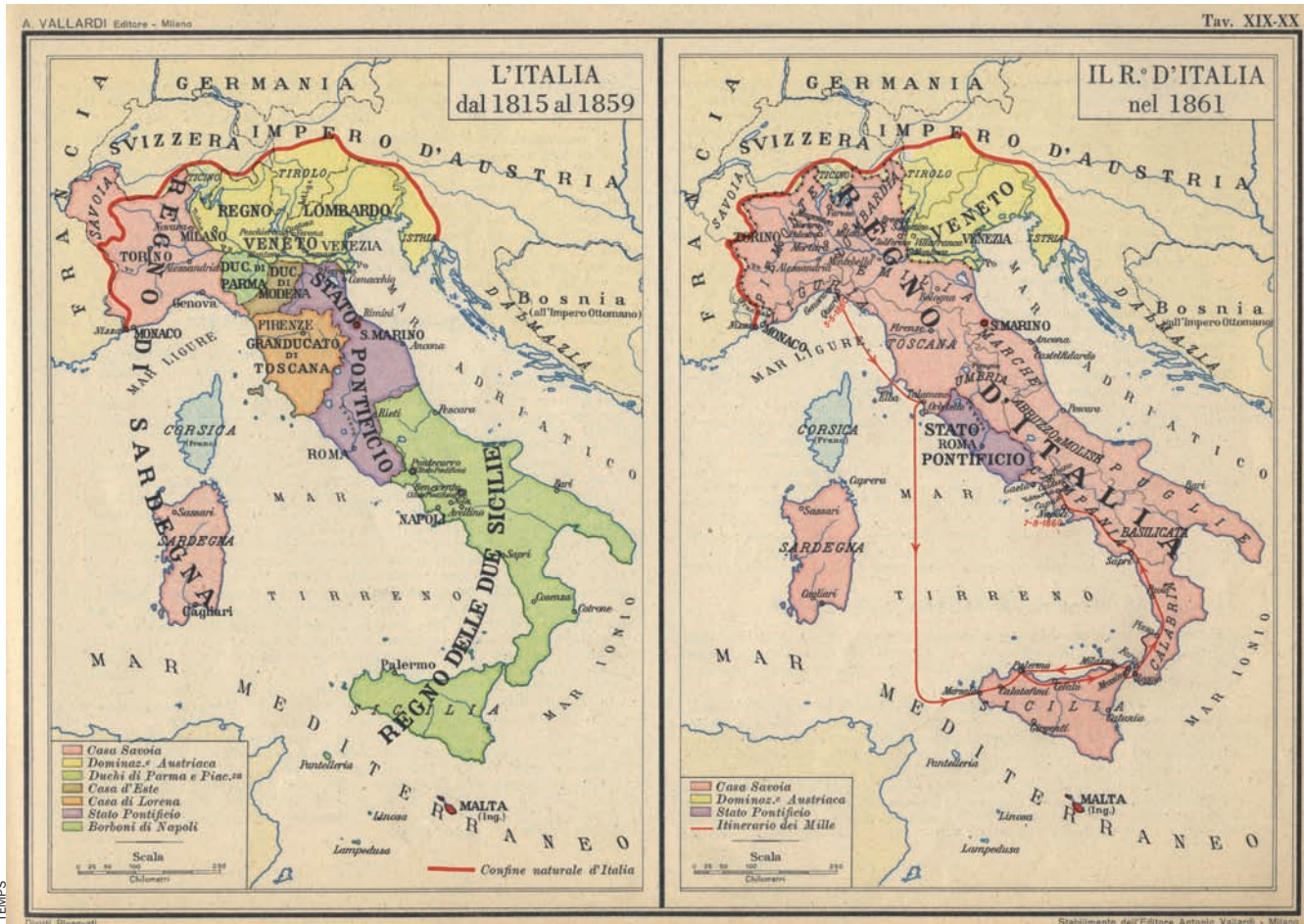
PAOLO BARCICCI

Milers de papers, formant els colors de la bandera italiana, cauen del sostre del teatre Poliziano, a Montepulciano, a la Toscana, durant un dels actes de la commemoració dels 150 anys de la unitat d'Itàlia, a final del mes de gener passat.

Matteo Salvini i Francesco Speroni, tots tres fermes defensors de la creació de la Padània, un estat independent al nord d'Itàlia. “La secessió no solament pertany al dret internacional, segons el dret d'autodeterminació dels pobles, reconegut en totes les cartes internacionals, sinó que és un somni bellíssim que ningú no ens podrà prendre als padans”, va respondre Borghezio. “Jo m'estimo més parlar d'independència, un camí que es va recorrent per diversos països i regions d'Europa. Ha estat un èxit a Txecoslovàquia, i se'n parla a Catalunya”, va afegir Salvini. “La

secessió no és un salt al buit”, reblava Speroni.

D'aquesta manera, la commemoració de la unitat d'Itàlia no ha pogut ocultar que aquell procés, iniciat al segle XIX, no ha reeixit, ni de bon tros, a encaixar tota la diversitat política i lingüística que hi ha en aquest estat. A banda de la creació de la Padània, a Itàlia hi ha uns altres moviments que, amb molt més fonament històric, reclamen des de fa temps una revisió de la unitat de l'estat, ja sigui des del federalisme, l'autonomisme o el separatisme. Un dels moviments més actius és al Tírol del Sud, un territori

Mapes de la península Itàlica durant el procés d'unificació. A l'esquerra, la divisió existent abans del 1815. A la dreta, mapa del 1861: en vermell, el recorregut que va seguir l'expedició de Giuseppe Garibaldi, que va desembarcar a Sicília.

que fou separat d'Àustria després de la Primera Guerra Mundial i on la majoria dels habitants parlen alemany. La tensió que va causar aquesta annexió va anar creixent amb els anys i tingué el punt culminant a la dècada dels 60 del segle XX, quan alguns activistes sud-tirolesos van fer esclatar diverses bombes amb l'objectiu de fer pressió sobre el govern de Roma. Les reivindicacions del Tirol del Sud van ser finalment satisfetes el 1972, amb l'aprovació d'un nou estatut d'autonomia que va servir per a traspassar un gran nombre de competències al govern i al parlament locals. La política sud-tirolesa és dominada des de fa més de seixanta anys pel Partit Popular del Tirol del Sud (SVP), una formació defensora de la via autonòmica però que no descarta de demanar la unió amb Àustria si mai l'autonomia fos suprimida unilateralment pel govern italià.

Una altra reivindicació nacional històrica a l'estat italià prové de l'illa de Sardenya, que també gaudeix d'un estatut

d'autonomia propi. La política sarda, de fet, ha estat dominada pels partits que demanen una millora de l'autogovern, tot i que aquests darrers anys han aparegut tot un seguit de formacions independentistes com, per exemple, la Independència República Sardenya i Sardenya Nació Independència, que han recollit l'herència d'un moviment separatista iniciat els anys 60 del segle XX. Tanmateix, el partit nacionalista sard més carismàtic és el Partit Sard d'Acció, fundat l'any 1920 i que els darrers anys s'ha presentat a les eleccions amb la Lliga Nord i amb l'anomenat Moviment per l'Autonomia. Fins fa poc, a més, hi havia el Projecte Sardenya, també autonomista, liderat per Renato Soru, que fou president de l'illa del 2004 al 2008, any en què va dimitir arran d'un escàndol per una colla d'irregularitats de gestió. Abans, el 2007, Soru havia dissolt el Projecte Sardenya per a integrar-se al Partit Democràtic, formació d'esquerra d'àmbit estatal creat aquell any.

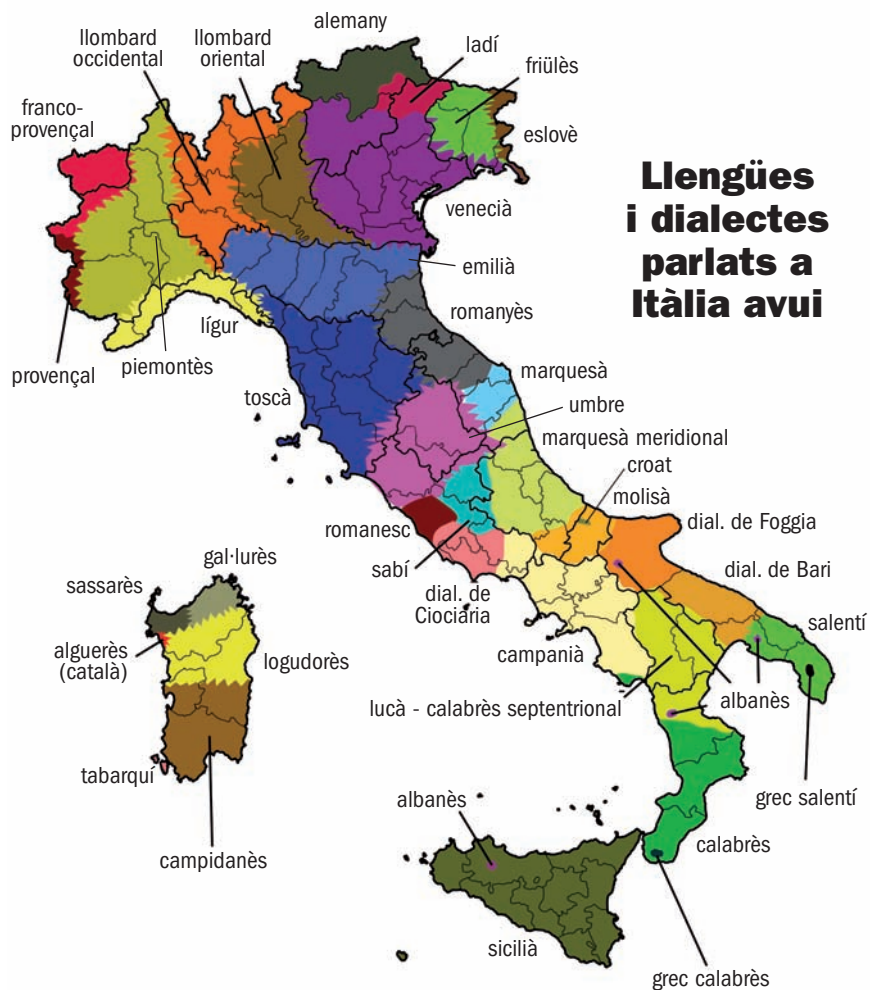
De Sicília a Aosta. A banda del Tirol del Sud i de Sardenya, a Itàlia hi ha més territoris que gaudeixen també del reconeixement autonòmic, com és el cas de Sicília, la vall d'Aosta i el Friül. A Sicília l'independentisme va sorgir els anys 40 del segle XX amb la creació del Muvimentu Nnipinnintista Sicilianu –Moviment Independentista Sicilià– (MIS), que s'inspirava en les anomenades Vespres Sicilianes, una revolta dels sicilians contra els francesos al segle XIII que va acabar amb l'ocupació de l'illa per part del rei català Pere el Gran. Fins i tot, la bandera siciliana proposada pel MIS incorpora el símbol del regne de Trinària en un fons groc amb quatre barres vermelles. Després d'anys d'inactivitat, el MIS va reaparèixer el 2004. Un any després va sorgir a Sicília el Moviment per l'Autonomia (MPA) que, tot i tenir aquesta illa com a territori d'acció, pretén estendre's per tot el sud d'Itàlia. El líder i fundador de l'MPA, Raffaele Lombardo, és l'actual president

de Sicília, gràcies a la victòria a les eleccions del 2008. Aquell any, l'MPA va guanyar també les eleccions legislatives italianes en aquesta illa, a les quals es va presentar conjuntament amb el Poble de les Llibertats de Silvio Berlusconi i la Lliga Nord d'Umberto Bossi.

D'una altra banda, a la Vall d'Aosta, al peu dels Alps italians, hi ha la Union Valdôtaine –Unió Valldostana– (UV), fundada el 1945; una organització que demana més autogovern per a aquest territori i el reconeixement de la particularitat lingüística francòfona. Més a l'est, a la frontera entre Itàlia, Àustria i Eslovènia, hi ha el Friül, un país que gaudeix d'una identitat pròpia i diferenciada. El Friül va pertànyer a la República de Venècia des del segle XV i va ser incorporat a Àustria durant l'imperi de Napoleó, a principi del segle XIX. Més tard, durant el procés d'unificació italiana, aquest territori va quedar partit entre Itàlia i Àustria. El Friül italià gaudeix d'un estatut especial d'autonomia des de l'any 1963. El moviment nacionalista friülès, que es va articular sobretot a partir de la fi de la Primera Guerra Mundial, compta amb nombroses formacions, tot i que el partit més gran és la Lliga Nord del Friül, que també demana més autonomia política i fiscal per a aquest territori. Fins i tot, al Friül hi ha l'Slovenksa Skupnost, un partit que defensa els interessos de la minoria eslovena que viu en aquesta part d'Itàlia.

Sigui com vulgui, entre tota aquesta amalgama d'identitats i llengües, un dels casos més excepcionals i diferenciats de la resta el constitueix el poble *arbëresh*. La comunitat *arbëresh* que viu a Itàlia és d'origen albanès i segueix la religió catòlica ortodoxa. De fet, aquests grups d'albanesos es van establir a Itàlia al segle XV, fugint de l'expansió de l'imperi turc. Tot i que es calcula que a Itàlia hi viuen uns 250.000 *arbëresh*, aquesta comunitat no s'ha organitzat en forma de moviment polític, encara que en algunes zones disperses, principalment a Calàbria i a Sicília, hi ha entitats que treballen per la preservació d'aquesta llengua.

Una mar de llengües. A banda dels territoris amb identitat nacional pròpia presents a Itàlia, aquest estat compta també amb una gran diversitat lingüis-

Llengües i dialectes parlats a Itàlia avui

tica. A més de l'italià, la llengua oficial a tot el territori, hi ha més idiomes que gaudeixen d'aquest reconeixement als territoris on es parlen com, per exemple, l'alemany al Tirol del Sud, el francès a la Vall d'Aosta, el sard a Sardenya i el català a la ciutat de l'Alguer, també a Sardenya. De fet, una llei estatal de l'any 1999 reconeix totes aquestes llengües com a idiomes minoritaris d'Itàlia, a més de l'albanès, el grec, l'eslovè, el croat, l'occità, el provençal (varietat de l'occità), el friülès i el ladí o engiadinès (varietat del retoromànic).

La llista de llengües i dialectes parlats a Itàlia, de fet, és molt llarga (vegeu mapa). Entre els més amenaçats, cal esmentar l'alguerès (català de l'Alguer), l'*arbëresh*, molt escampat per les zones de Calàbria i Sicília on viu la comunitat albanesa; l'emiliano-romanyès, que es parla al nord d'Itàlia; el francoprovençal, al nord-oest; el friülès, al Friül; el gal-lurès, al nord de Sardenya; el piemontès, al Piemont; i el ladí o engia-

dinès, una varietat del retoromànic que es parla al Tirol del Sud. Això no vol dir, però, que la resta de les llengües i dialectes minoritaris no estiguin en perill de desaparèixer.

En qualsevol cas, la data del 1861, any de la unificació d'Itàlia, de la qual enguany fa 150 anys, va influir molt en el futur de totes aquestes llengües. Es calcula que el 1861 només parlaven italià un 2,5% dels habitants del territori que es convertí en Itàlia. De fet, l'italià estàndard prové del dialecte que es parlava a la Toscana i, en concret, es basa en el florentí literari del segle XIV, el que utilitzaven Dante, Boccaccio i Petrarca. Com ha passat amb més estats i llengües, el desig dels polítics que van portar a terme la unificació va fer que una llengua minoritària esdevingués amb els anys l'idioma imposat a tot un territori molt més extens que aquell on es parlava originàriament.

Xevi Camprubí